

Уляна ІВАСЕЧКО

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ ЗА СТРАХУВАННЯМ У ПІДПРИЄМСТВАХ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ: ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ПЛАНУВАННЯ

Охарактеризовано особливості та завдання аудиту розрахунків за страхуванням у підприємствах будівельної галузі. Проаналізовано інформаційну базу аудиту розрахунків за страхуванням. Досліджено проблемні питання планування внутрішнього та зовнішнього аудиту розрахунків за страхуванням.

Робота підприємств і організацій в умовах ринкових відносин та конкурентної боротьби зумовлює виникнення нової форми незалежного контролю – аудиту. Його функціонування у будівельних підприємствах є необхідною умовою для досягнення максимального рівня ефективності їх діяльності. Однак питання дієвості системи аудиту серед підприємств цієї галузі, сьогодні перебувають на початковому рівні і вимагають ґрунтовних досліджень.

Дослідженню питань, пов'язаних з документуванням та інформаційним забезпеченням процесу аудиту, приділили увагу такі вчені, як Н. Білуха [1], Я. Гончарук [2], Д. Гулько [3], Г. Даценко [4], В. Пантелєєв [5], І. Піголь [4], В. Рудницький [6], Б. Усач [7], О. Філозоп [8], Т. Федченко [3], О. Харламова [9]. Проблеми контролю та аудиту операцій зі страхування описали у своїх працях Р. Алексєров [10] та Л. Коваль [11]. Проте дослідження останніх стосуються агропромислового комплексу. Тоді як особливості аудиту розрахунків за страхуванням у підприємствах будівельної галузі залишаються недослідженими.

Будівельні організації в якості господарюючих суб'єктів економіки характеризуються низкою галузевих особливостей в технології виробництва, організаційно-правових засадах діяльності, порядку ціноутворення та обліку собівартості, в системі розрахунків між учасниками будівництва об'єкта нерухомості, системі бухгалтерського обліку та оподаткування. Ці особливості мають значний вплив на організацію процесу страхування у підприємствах будівельної галузі і, як наслідок, в аудиті.

Будівництво є досить ризикованим видом діяльності, а страхування – один із найефективніших способів управління його ризиками. Воно дозволяє найкращим чином об'єднувати інтереси учасників ринку страхування та забезпечує стабільне економічне зростання добробуту будівельних підприємств. Тому великого значення набуває інформаційна система розрахунків зі страхування, що базується на даних обліку та аудиту.

Аудит є одним із найпоширеніших у світі видом фінансового контролю, що дозволяє здійснювати достовірну перевірку

бухгалтерського супроводу усіх без винятку фінансових та виробничих процесів суб'єкта господарювання, а також системи його документообігу. Практика роботи зарубіжних і вітчизняних аудиторів та аудиторських фірм доводить, що аудит – це не тільки підтвердження достовірності фінансових показників, а й надання різного роду консультаційних послуг з фінансово-правових питань, а також постановка і відновлення бухгалтерського обліку та звітності.

Метою аудиту розрахунків за страхуванням є перевірка їх правильного відображення в обліку, достовірність формування витрат будівельних організацій на здійснення даного виду страхування, встановлення правильності віднесення їх та формування собівартості будівельної продукції відповідно до нормативних документів з бухгалтерського обліку, відображення страхових сум та страхових гарантій у звітності будівельних підприємств, а також підвищення інформативності внутрішньогосподарської звітності щодо розрахунків за страхуванням.

Основними завданнями аудиту розрахунків за страхуванням у будівництві є:

- перевірка обґрунтованості здійснення страхування будівництва;
- перевірка правильності групування витрат на страхування за статтями калькуляції і розподілу їх по об'єктах обліку;
- оцінка обґрунтованості застосованого методу обліку розрахунків за страхуванням, методів розподілу витрат майбутніх періодів;
- підтвердження відповідності поданої звітності зі страхування нормативним документам та прийнятим положенням облікової політики та ін.

За словами О. В. Харламової, аудит будівельних організацій не слід ототожнювати з будівельним аудитом. Будівельний аудит – це послуга, що формує захист еко-

номічних інтересів замовника і підвищує ефективність процесу управління інвестиціями або кредитною роботою [9]. Завданням будівельного аудиту є проведення незалежної професійної експертизи й аналізу отриманих даних з метою визначення вірогідності, повноти і відповідності заявлених параметрів будівельного проекту вимогам договору, проектно-кошторисній документації, будівельним нормам і правилам і побажанням замовника. Необхідність будівельного аудиту обумовлена тим, що від початку фінансування введення в експлуатацію закінченого об'єкта проходить тривалий період часу, а прийнятий в експлуатацію об'єкт характеризується значною кількістю контрольованих параметрів. До того ж, у ході фінансування капітального будівництва можливе настання небажаних подій, уникнути яких можливо за допомогою спеціальної системи контрольних заходів, що захищають економічні і юридичні інтереси інвестора, кредитора або замовника будівництва. Такою системою контрольних заходів є будівельний аудит, або зовнішній фінансово-технічний нагляд над будівництвом. При здійсненні будівельного аудиту контрольні заходи починають застосовуватися вже на стадії затвердження проекту і первинних кошторисів, а закінчується на стадії здачі об'єкта в експлуатацію, у ході якої контролюється формування експлуатаційного пакета документів і фінальних грошових розрахунків. Тобто, на відміну від аудиту будівельних організацій, будівельний аудит є перманентним і передбачає також технічний нагляд [9].

Вивчення вітчизняної і зарубіжної спеціальної економічної літератури підтверджує неоднозначність поглядів різних науковців щодо видів аудиту та його класифікації. Його поділяють залежно від суб'єкта й об'єкта дослідження, характеру та періоду проведення, функцій, завдань та ін. Біль-

шість вчених залежно від вищеперелічених чинників (а в основному залежно від суб'єкта аудиту), окремо виділяють аудит зовнішній і внутрішній.

Зовнішній аудит в Україні здійснюють незалежні сертифіковані аудитори на довірчій основі з суб'єктами господарської діяльності. Основним законодавчими та нормативними актами, що визначають правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямовані на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації є Закон України "Про аудиторську діяльність" [12], а також Міжнародні стандарти аудиту.

Внутрішній аудит здійснюють висококваліфіковані штатні працівники самого підприємства.

За словами П. М. Кричуна, функціонування системи внутрішнього контролю на підрядних будівельних підприємствах у сучасних умовах функціонування економіки держави та ринкової кон'юнктури в галузі будівництва є необхідною умовою для досягнення максимального рівня ефективності їх діяльності. Однак питання дієвості такої системи, як і методично-організаційні засади функціонування служб внутрішнього аудиту, досі не розвинені і вимагають більш інтенсивної участі вчених в розробці принципів, положень та засад функціонування цих явищ та їх нормативному урегулюванні [13].

Потреба у внутрішньому аудиті виникає у зв'язку з тим, що система внутрішнього контролю за станом обліку має тенденцію з часом змінюватися, якщо відсутній механізм постійної його верифікації.

Внутрішній аудит стає одним із основних інструментів підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм і, особливо, акціонерних товариств.

Потреба у внутрішньому аудиті обумовлена також тим, що верхня ланка управління не займається безпосередньо контролем повсякденної діяльності структурних підрозділів підприємства, у зв'язку з чим відчуває потребу в інформації, що формується на нижчому рівні. Менеджери не мають досить часу, щоб перевірити виконання вказівок і часто не володіють специфічними інструментами такої перевірки, тому вони не можуть своєчасно виявити приховані недоліки і відхилення, а внутрішні аудитори забезпечують захист від помилок і зловживань, визначають зони ризику, можливості усунення майбутніх недоліків або відхилень, допомагають ідентифікувати і посилити слабкі сторони в системі управління підприємством та окремими його процесами.

Як стверджують І. Д. Піголь та Г. В. Даченко, організація і методика аудиту визначається, передусім, належним інформаційним забезпеченням аудитора про суб'єкт господарської діяльності, що є досить актуальним, адже це є основою самого аудиторського процесу. Зростання обсягів інформації потребує від аудитора певної її систематизації і класифікації, оскільки без такого підходу важко зібрати необхідні аудиторські докази, правильно оцінити господарські явища, факти, процеси виробництва. Цей процес не можна назвати простим і швидким, тому впорядкуванню та класифікації інформаційного забезпечення у своїх працях приділяли увагу багато вчених [4].

За словами В. С. Рудницького, під інформаційним забезпеченням аудиту розуміють певним чином упорядковану сукупність інформації, яку формують і використовують на різних стадіях процесу аудиту. Основою інформаційного забезпечення аудиту є економічна інформація, що характеризує виробничу і фінансово-господарську діяльність суб'єктів контролю [6].

М. Т. Білуха економічну інформацію поділяє на зовнішню та внутрішню [1]. Ми погоджуємося з його думкою. Адже, як стверджує Р. Б. Алексеров, на системи контролю у сфері страхування підприємства впливають як зовнішні фактори (загальний стан економіки і розрахунків зі страхування у країні, ефективність грошово-кредитної системи, рівень інфляції, ємність ринку та його насиченість), так і внутрішні: рівень професіоналізму в управлінні підприємством, в тому числі стан його обліку і контролю [10].

Інформаційну базу аудиту розрахунків за страхуванням у підприємствах будівельної галузі подано на рис. 1.

Отже, інформаційне забезпечення спрямоване на всебічне інформування працівників, зайнятих у аудиті, про стан і зміни його об'єктів.

Інформація з допомогою натуральних, умовних і вартісних вимірників фіксується в документах, дисках на технічних засобах і залежно від її обсягу, характеру та сфери застосування здійснюється планування аудиту.

Як стверджують Д. С. Гулько та Т. В. Федченко, аудиторський контроль ґрунтується не тільки на використанні інформації. Він бере безпосередню участь у формуванні інформаційного забезпечення системи управління суб'єктів перевірки [3]. Тому здійснення аудиту за сучасною методикою потребує системного підходу до його організації та планування.

Планування аудиту – це складний процес, який допомагає аудитору сконцентрувати увагу на найважливіших напрямках перевірки, найкращим чином організувати свою роботу та роботу асистентів, а також дає можливість здійснювати контроль виконання аудиторських процедур у період перевірки з метою вчасного коригування планових завдань.

Метою планування аудиту є концентрація уваги аудитора на найважливіших напрямках аудиту, виявленні проблем, які слід перевірити як найдетальніше.

Планування допомагає аудитору належним чином організувати свою роботу та здійснювати нагляд за роботою асистентів, які беруть участь у перевірці, а також координувати роботу, що здійснюється іншими аудиторами та фахівцями інших професій.

Характер планування залежить від організаційної форми, розміру і виду діяльності підприємства, виду аудиту, правильного уявлення аудитора про стан справ на підприємстві.

Аудиторів слід розробити і документально оформити загальний план аудиту, визначити в ньому істотність помилок, а потім здійснити аудит за цим планом.

Погоджуємось з думкою О. В. Філозопа, що для забезпечення ефективності планування внутрішнього аудиту весь процес планування необхідно розділити на два етапи:

1. Підготовка до планування. Цей етап полягає у:

- вивченні діяльності конкретного підрозділу (наприклад, діяльність виробничого підрозділу регламентована та не змінюється протягом тривалого періоду. Проте перед проведенням внутрішнього аудиту слід перевірити, чи не відбулося ніяких змін у його діяльності, які можуть бути суттєвими при здійсненні внутрішнього аудиту).
- оцінці ризику (в результаті вивчення діяльності окремого підрозділу внутрішньому аудитору необхідно виявити ті ділянки, на яких можливі зловживання та порушення). Результат дослідження проблемних ділянок діяльності певного підрозділу буде основою для оцінки аудиторського ризику та причиною поглибленого їх дослідження.

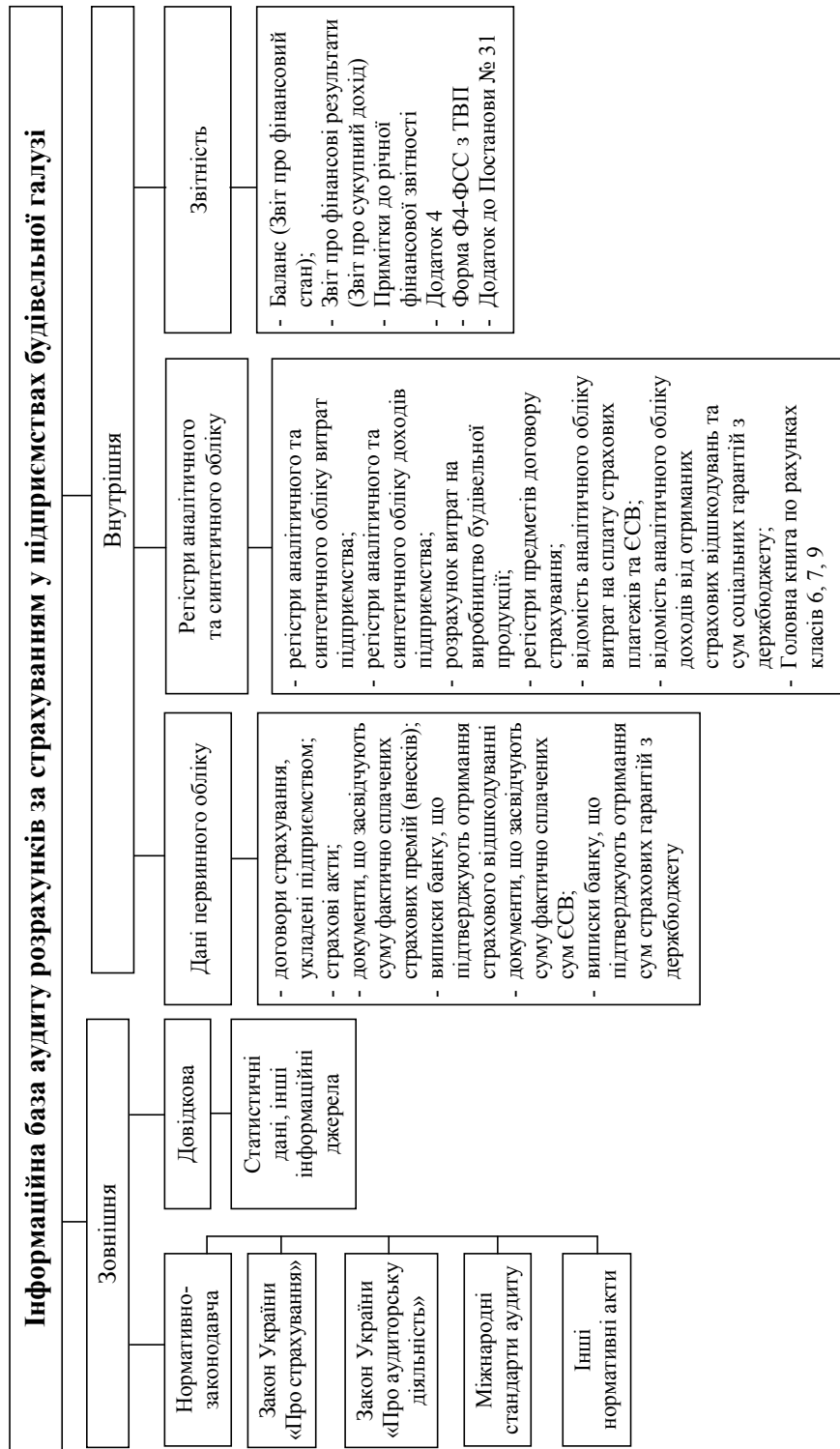

Рис. 1 Інформаційна база аудиту розрахунків за страхуванням у підприємствах будівельної галузі

2. Власне планування. Цей етап охоплює:

- розробку і затвердження плану внутрішнього аудиту, що полягає в описі характеру та обсягу запланованих до виконання в ході аудиту робіт. Варто пам'ятати, що план внутрішнього аудиту не може бути стандартизований в межах одного підприємства або підрозділу, оскільки перед внутрішніми аудиторами кожного разу ставляться нові завдання, спрямовані на здійснення різних за складністю та характером перевірок;
- розробку і затвердження програми внутрішнього аудиту, що передбачає формування переліку аудиторських процедур, які планується застосувати під час здійснення перевірки, а також обсягів, термінів та виконавців конкретних процедур. Слід зазначити, що програма внутрішнього аудиту може дещо змінюватись у ході здійснення перевірки, оскільки, навіть за умови найдетальнішого планування внутрішнього аудиту, досить важко передбачити абсолютно всі необхідні для здійснення процедури [8].

При здійсненні планування аудиторської перевірки аудитору потрібно мати на увазі, що, як стверджує В. П. Пантелєєв, на частку первинної інформації на підприємстві припадає 70–90% загального обсягу облікової інформації. Якість первинної інформації здійснює суттєвий вплив на якість бухгалтерського, податкового та управлінського обліку. 80% помилок здійснюється на початковій стадії обліку, під час складання первинних документів. Тому внутрішнім аудиторам потрібно особливо увагу приділяти причинам виникнення неякісної первинної інформації [5].

Найбільш значне розповсюдження має інформація, пов'язана із людським фактором. Безконтрольність, безсистемність,

безгосподарність з боку адміністрації та внутрішнього контролю сприяють припискам, крадіжкам працівниками та керівництвом, нераціональному використанню ресурсів. Відсутність чіткої системи контролю при збиранні, реєстрації та первинній обробці інформації, нечітка система взаємовідносин і відповідальності, прорахунки у нормуванні та оплаті праці сприяють виникненню неякісної інформації. Прихована фальсифікація первинної інформації може бути пов'язана з порушеннями строків надання інформації, неповним відображенням або не фіксацією інформації у первинних документах, викривленням інформації за домовленістю з зацікавленими підрозділами, "втратою" первинної інформації через помилки або неправильне оформлення, складання неправильних документів з сфальсифікованим текстом, цифровими записами, печатками (матеріальна підробка) або ззовні правильно оформлені документи, але які містять відомості, що не відповідають дійсності (інтелектуальна підробка). До явної, прямої фальсифікації (навмисне викривлення даних) може призвести відсутність чітко закріплених прав і обов'язків робітників у первинних документах, невідповідність дій працівників та господарських операцій нормативним актам, інструкціям і цілям підприємства.

Значний вплив на якість інформації мають технологічні та організаційні фактори: недостатнє врахування технологічних особливостей виробництва при виборі контрольних точок та контрольованих параметрів, відсутність інструктивного та програмного забезпечення працівників з ведення обліку та контролю, ускладнення режимів експлуатації обчислювальних систем та поширення кола користувачів, які мають безпосередній доступ до інформації тощо.

Однак, за словами В. П. Пантелєєва, 33% всіх претензій до аудиторів виникають

через неточну інтерпретацію ними принципів обліку та звітності. До того ж зобов'язує те, що, наприклад, у споживчій кооперації, як й в інших галузях економіки, приблизно 95% нестач, втрат, розкрадань, розтрат виникає в умовах безгосподарності та занедбаного обліку [5].

Вказане вище зумовлює необхідність подальшого поліпшення методики й організації бухгалтерського обліку, обов'язковості удосконалення контролю за витрачанням грошових і матеріальних цінностей, посилення контрольних функцій за попередженням помилок при проведенні розрахунків за страхуванням.

Тому особлива увага приділяється критичним сферам (ключовим моментам) обліку, де ризик виникнення помилок або викривлень фінансової звітності особливо значний. Такими є: складання бухгалтерських проведень, які не ґрунтуються на первинних та зведених документах; оформлення бухгалтерських проведень з кореспонденцією рахунків, що суперечить Плану рахунків бухгалтерського обліку; складання виправлених бухгалтерських проведень (сторно) без документальних підстав та дійсної необхідності; відсутність необхідних записів у журналі обліку господарських операцій, картках аналітичного або регістрах синтетичного обліку, оборотних відомостях, у Головній книзі; необґрунтоване згортання сальдо на субрахунках рахунку 65; неправильні підрахунки підсумків та перенесення з однієї сторінки регістра на іншу; неузгодженість записів однієї і тієї ж операції в різних облікових регістрах; включення до нагромаджених та групувальних відомостей, журналів тощо записів, що не підтверджені первинними документами; неузгодженість звітних даних з даними поточного бухгалтерського обліку, а також з показниками, які є у різних звітних формах.

Операції, що приховані за дефектними (неправильними) записами в облікових регістрах, повинні бути в полі особливої уваги аудитора та ретельно вивчатися із застосуванням різних прийомів і дотриманням певного алгоритму перевірки за наступною схемою: встановлення та вивчення ознак, що вказують на порушення; виявлення причин та обставин, пов'язаних із виникненням фактів порушень (шахрайства) і фальсифікацій в обліку; планування аудиторської перевірки з урахуванням змісту порушень; встановлення та оцінка ризику неефективності системи бухгалтерського обліку; аудиторська перевірка відповідними прийомами та процедурами порушень і їх документування; вартісна оцінка впливу шахрайства та помилок на фінансову звітність; інформування керівництва підприємства про встановлені факти шахрайства або помилки, виправлення в обліку здійснених порушень та оформлення звіту аудитора, перевірка здійснених виправлень [5].

1. Ефективна організація системи аудиту страхування стає сьогодні нагальною проблемою багатьох будівельних підприємств, що вимагає оперативного вирішення. Необхідність планування аудиту витрат на здійснення страхування будівництва поряд з розумінням того, що діяльність будівельних організацій повинна бути прозорою, зумовили підвищення вимог до системи, що дозволяє отримати оперативну та достовірну інформацію для прийняття відповідних рішень. Особливо гостро відчують потребу в такій інформації суб'єкти інвестиційної діяльності, які здійснюють фінансування капітального будівництва, тобто підприємства-інвестори. Багато будівельних організацій підпадають під економічний критерій діяльності підприємства, за яким звітність підлягає обов'язковій аудиторській перевірці.

2. Належне та своєчасне проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту розрахунків зі страхування майна та діяльності на підприємствах будівельної галузі обмежить можливість зловживань у цій сфері діяльності та дозволить приймати ефективні управлінські рішення. Сприятиме цьому широке впровадження аудиту на підприємствах будівельної галузі, удосконалення управлінської звітності, покращення її інформативності, проведення щорічних незалежних перевірок зовнішніх аудиторів для порівняння їх даних з даними внутрішніх аудиторських служб.

Література

1. Білуха М. Т. Курс аудиту. – К.: Вища школа – “Знання”, 1998. – 573 с.
2. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит. – Львів: Оріяна-Нова, 2004. – 292 с.
3. Гулько Д. С., Федченко Т. В. Раціоналізація інформаційного забезпечення кожної стадії аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPRT_2007/Economics/22355.doc.htm
4. Піголь І. Д., Даценко Г. В. Місце інформаційного забезпечення у процесі аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/pigol-id-datsenko-gv-mistse-informatsiyogo-zabezpechennya-u-protsesi-auditu/>
5. Пантелєєв В. П. Аудит: Конспект лекцій з курсу “Аудит” для студентів спеціальностей “Фінанси”, “Маркетинг” та “Менеджмент організацій” / Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1092566/>
6. Рудницький В. С. Методологія організації аудиту. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 196 с.
7. Усач Б. Ф. Аудит: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 133 с.
8. Філозоф О. В. Планування внутрішнього аудиту на промисловому підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ztu.edu.ua/en/science/publishing/visnik/econom/2_48/24.pdf
9. Харламова О. В. Пропозиції щодо врахування галузевих особливостей аудиту будівельних організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/31667/1/35.pdf>
10. Алексєров Р. Б. Методика проведення контролю страхування майна сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1103/10/>
11. Коваль Л. В. Щодо питання забезпечення аудиту операцій зі страхування майна // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки / Редколегія: Калетнік Г. М. (головний редактор) та інші. – Вінниця, 2010. – Випуск 5, том 2. – С. 52–55.
12. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 № 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Кричун П. М. Служба внутрішнього аудиту на будівельних підприємствах: проблеми та перспективи функціонування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1050>